Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (prvo vijeće)

3. listopada 2019.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Pravosudna suradnja u građanskim stvarima – Uredba (EU) br. 1215/2012 – Članak 17. stavak 1. – Nadležnost za potrošačke ugovore – Pojam ‚potrošač' – Fizička osoba koja posredstvom brokerskog društva trguje na međunarodnom deviznom tržištu – Uredba (EZ) br. 593/2008 (Rim I) – Direktiva 2004/39/EZ – Pojam ‚mali ulagatelj'"

U predmetu C-208/18,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Nejvyšší soud (Vrhovni sud, Češka Republika), odlukom od 13. ožujka 2018., koju je Sud zaprimio 23. ožujka 2018., u postupku

Jana Petruchová

protiv

FIBO Group Holdings Limited,

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: J.-C. Bonichot, predsjednik vijeća, C. Toader, A. Rosas, L. Bay Larsen i M. Safjan (izvjestitelj), suci,

nezavisni odvjetnik: E. Tanchev,

tajnik: M. Aleksejev, načelnik odjela,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 31. siječnja 2019.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za J. Petruchovu, M. Hostinský, *advokát*,

– za FIBO Group Holdings Limited, J. Komárek, *advokát*,

– za češku vladu, M. Smolek i J. Vláčil, u svojstvu agenata,

– za poljsku vladu, B. Majczyna, u svojstvu agenta,

– za Europsku komisiju, M. Šimerdová i M. Heller, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 11. travnja 2019.,

* Jezik postupka: češki

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 17. stavka 1. Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 2012., L 351, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 11., str. 289. i ispravak SL 2014., L 160, str. 40.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Jane Petruchove i društva FIBO Group Holdings Limited (u daljnjem tekstu: FIBO), povodom zahtjeva imenovane za plaćanje razlike između ostvarene zarade i zarade koju bi ostvarila da je FIBO bez odgode proveo njezin nalog za kupnju deviza.

Pravni okvir

Uredba (EZ) br. 1215/2012

3 U skladu s uvodnim izjavama 15., 16. i 18. Uredbe br. 1215/2012:

„(15) Pravila o nadležnosti trebala bi biti što je moguće više predvidiva i zasnovana na načelu da se nadležnost općenito temelji na domicilu tuženika. […]

(16) Pored domicila tuženika, trebale bi postojati alternativne osnove nadležnosti temeljene na uskoj povezanosti između suda i tužbe ili radi olakšavanja pravilnog sudovanja. […]

[…]

(18) U pogledu osiguranja, u potrošačkim ugovorima i ugovorima o radu, slabija stranka bi trebala biti zaštićena pravilima o nadležnosti koja su povoljnija za njene interese od općih pravila.”

4 Odjeljak 4. poglavlja II. te uredbe, naslovljen „Nadležnost za potrošačke ugovore”, obuhvaća članke 17. do 19. Člankom 17. stavcima 1. i 3. navedene uredbe propisuje se:

„1. U pitanjima u vezi ugovora [koji] sklapa osoba, potrošač, u svrhu koja se može smatrati da je izvan njegove profesionalne ili gospodarske djelatnosti, nadležnost se utvrđuje ovim Odjeljkom, ne dovodeći u pitanje članak 6. i točku 5. članka 7., ako:

(a) je riječ o ugovoru o kupoprodaji robe s obročnom otplatom cijene;

(b) je riječ o ugovoru o zajmu s obročnom otplatom ili o ugovoru o bilo kakvom drugom obliku kredita, sklopljen[o]m za financiranje prodaje robe;

(c) u svim drugim slučajevima, ako je ugovor sklopljen s osobom koja obavlja trgovačku ili profesionalnu djelatnost u državi članici u kojoj potrošač ima domicil, ili ako na bilo koji način usmjerava svoje djelatnosti u tu državu članicu ili više država uključujući tu državu članicu, [a] ugovor spada u okvir te djelatnosti.”

[…]

3. Ovaj se odjeljak ne primjenjuje na ugovor o prijevozu, osim ako se […] radi o ugovoru u kojem je u cijenu uračunata kombinacija prijevoza i smještaja.”

5 Člankom 18. stavkom 1. te uredbe određuje se:

„Potrošač može pokrenuti postupak protiv druge ugovorne stranke bilo pred sudovima države članice u kojoj ta stranka ima domicil, ili, neovisno o domicilu druge stranke, pred sudovima mjesta gdje potrošač ima domicil.”

6 Članak 19. Uredbe br. 1215/2012 glasi kako slijedi:

„Od odredaba ovog odjeljka moguće je odstupiti samo sporazumom:

1. koji je sklopljen nakon nastanka spora;

2. koji omogućuje potrošaču pokretanje postupka pred sudom različitim od suda koji je naveden u ovom odjeljku; ili

3. koji je sklopljen između potrošača i druge ugovorne stranke, od kojih ob[oje] u vrijeme sklapanja ugovora imaju domicil ili uobičajeno boravište u istoj državi članici i kojim se prenosi nadležnost na sudove te države članice, pod uvjetom da taj sporazum nije suprotan pravu te države članice.”

7 Članak 25. stavak 4. te uredbe predviđa:

„Sporazumi ili odredbe akta o osnivanju *trusta* kojima se dodjeljuje nadležnost nemaju pravnu snagu ako su suprotni člancima 15., 19. ili 23., ili ako isključuju nadležnost sudova koji na temelju članka 24. imaju isključivu nadležnost.”

Uredba Rim I

8 U skladu s uvodnim izjavama 7., 28. i 30. Uredbe (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) (SL 2008., L 177, str. 6.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 109. i ispravci SL 2015., L 66, str. 22. i SL 2019., L 149, str. 85.; u daljnjem tekstu: Uredba Rim I):

„(7) Sadržajni bi opseg i odredbe ove Uredbe trebali biti u skladu s Uredbom Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima [(SL 2001., L 12, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30.)] (Bruxelles I) i Uredbom (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II) [(SL 2007., L 199, str. 40.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 73.)].

[…]

(28) Potrebno je osigurati da prava i obveze koji predstavljaju financijski instrument nisu obuhvaćeni općim pravilom koje se primjenjuje na potrošačke ugovore, s obzirom da to može dovesti do mjerodavnosti različitih prava na svaki od korištenih instrumenata, čime se mijenja njihova priroda i sprečava njihova razmjenjivost kroz trgovinu odnosno ponudu. […]

(30) U smislu ove Uredbe, financijskim instrumentima i prenosivim vrijednosnim papirima smatraju se instrumenti navedeni u članku 4. Direktive 2004/39/EZ [Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o tržištima financijskih instrumenata te o izmjeni direktiva Vijeća 85/611/EEZ i 93/6/EEZ i Direktive 2000/12/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 93/22/EEZ (SL 2004., L 145, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 4., str. 29.)].”

9 U stavku 1. prvom podstavku članka 1. Uredbe Rim I, naslovljenog „Materijalno područje primjene”, propisuje se:

„Ova se Uredba primjenjuje, u situacijama kada postoji sukob zakona, na ugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima.”

10 Člankom 6. te uredbe, naslovljenim „Potrošački ugovori”, određuje se:

„1. Ne dovodeći u pitanje članke 5. i 7., ugovor koji sklopi fizička osoba u svrhu za koju se smatra da je izvan njegove [njezine] struke ili profesije (potrošač) s drugom osobom koja djeluje u svojoj struci ili profesiji (poduzetnik) podliježe pravu države u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište, pod uvjetom da poduzetnik:

(a) provodi svoje komercijalne ili stručne djelatnosti u državi u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište, ili

(b) bilo kojim sredstvima usmjerava takve aktivnosti na tu državu ili na više država, uključujući tu državu,

te da je ugovor obuhvaćen opsegom tih aktivnosti.

[…]

4. Stavci 1. i 2. ne primjenjuju se na:

[…]

(d) prava i obveze koji predstavljaju financijski instrument, te prava i obveze koji predstavljaju odredbe i uvjete kojima podliježe izdavanje odnosno javna ponuda i javno preuzimanje ponuda prenosivih vrijednosnih papira, te unos i otkup jedinica u organizacijama za kolektivno ulaganje, u mjeri u kojoj te aktivnosti ne predstavljaju pružanje financijskih usluga;

[…]”

Direktiva 2004/39

11 Članak 4. Direktive 2004/39, naslovljen „Definicije”, u stavku 1. određivao je:

„Za potrebe Direktive, sljedeći izrazi imaju sljedeće značenje:

[…]

10. ‚Klijent’ znači svaka fizička ili pravna osoba kojoj investicijsko društvo pruža investicijske i/ili pomoćne usluge;

11. ‚Profesionalni ulagatelj’ znači klijent koji je ispunio kriterije utvrđene u Prilogu II.;

12. ‚Mali ulagatelj’ znači klijent koji nije profesionalni ulagatelj;

[…]

17. ‚Financijski instrumenti’ znači instrumenti utvrđeni u odjeljku C Priloga I.

[…]”

12 U odjeljku C Priloga I. Direktivi 2004/39, naslovljenom „Financijski instrumenti”, nalazio se popis njome obuhvaćenih financijskih instrumenata, među kojima su u točki 9. navedeni „financijski ugovori za razlike [(*financial contracts for differences*)]”.

13 U odjeljku I. Priloga II. Direktivi 2004/39, naslovljenom „Kategorije klijenata”, bilo je propisano:

„Sljedeći subjekti trebaju se smatrati profesionalnim ulagateljima za sve investicijske usluge i aktivnosti te financijske instrumente za potrebe ove Direktive:

1. Subjekti koji imaju odobrenje za rad ili su subjekt nadzora pri poslovanju na financijskim tržištima. Niže navedeni popis treba tako shvatiti da obuhvaća sve subjekte koji imaju odobrenje za rad i koji obavljaju karakteristične aktivnosti navedenih subjekata […]:
   (a) kreditne institucije;
   (b) investicijska društva;
   (c) druge financijske institucije koje imaju odobrenje za rad ili su subjekt nadzora;

   […]

2. Velika društva koja ispunjavaju dva od sljedećih uvjeta:

   – ukupna aktiva 20 000 000 EUR

   – neto prihod 40 000 000 EUR

   – kapital 2 000 000 EUR.

3. Nacionalne i regionalne vlade, javna tijela za upravljanje javnim dugom, središnje banke, međunarodne i nadnacionalne institucije kao što su Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond [(MMF)], Europska središnja banka [(ESB)], Europska investicijska banka [(EIB)] i druge slične međunarodne organizacije.

4. Drugi institucionalni ulagatelji […]

Gore navedeni subjekti smatraju se profesionalcima. Mora im se, međutim, omogućiti da zatraže tretman kakav imaju neprofesionalni ulagatelji, a investicijska društva im mogu pružiti višu razinu zaštite. Ako je jedno od gore navedenih društava klijent investicijskog društva, investicijsko društvo dužno ga je prije pružanja usluga obavijestiti da se na temelju podataka dostupnih tom društvu, klijent smatra profesionalnim ulagateljem i da će biti tretiran kao takav, osim ako društvo i klijent nisu dogovorili nešto drugo. […]

[…]”

14 Odjeljak II. Priloga II. toj direktivi, naslovljen „Klijenti koji se na zahtjev mogu tretirati kao profesionalni ulagatelji”, sadržavao je točku II.1., naslovljenu „Kriteriji identifikacije”. U toj točki bilo je predviđeno:

„[…]

Investicijskim društvima […] treba dopustiti da gore navedene klijente tretiraju kao profesionalce ako su ispunjeni relevantni kriteriji i postupci. Kod ovih klijenata ne treba, međutim, krenuti od pretpostavke da imaju znanje o tržištu i iskustvo usporedivo s onim koje imaju kategorije navedene u odjeljku I.

Smatra se da odricanje od zaštite […] vrijedi samo [uz] odgovarajuć[u] procjen[u] […].

[…]

U toj procjeni trebaju biti ispunjena najmanje dva od niže navedenih kriterija:

– klijent je na mjerodavnom tržištu u prosjeku kvartalno izvršio 10 značajnih transakcija tijekom četiri prethodna kvartala,

– veličina klijentovog portfelja financijskih instrumenata, koja prema definiciji sadrži gotovinski depozit i financijske instrumente, prelazi 500 000 EUR,

– klijent radi ili je radio u financijskom sektoru najmanje godinu dana na poslovima koji zahtijevaju znanje o planiranim transakcijama ili uslugama.”

Glavni postupak i prethodno pitanje

15 J. Petruchová ima domicil na državnom području Češke Republike. FIBO je brokersko društvo osnovano u skladu s ciparskim pravom koje posluje kao trgovac vrijednosnim papirima.

16 Dana 2. listopada 2014. J. Petruchová sklopila je na daljinu okvirni ugovor s FIBO-om (u daljnjem tekstu: okvirni ugovor) čiji je cilj bio omogućiti joj izvršavanje transakcija na međunarodnom deviznom tržištu FOREX *(Foreign Exchange)* (u daljnjem tekstu: FOREX), davanjem naloga za kupnju i prodaju bazne valute, koje bi FIBO trebao izvršavati preko svoje internetske platforme za trgovanje.

17 U tu svrhu okvirni ugovor predviđao je sklapanje pojedinačnih ugovora između J. Petruchove i FIBO-a, koji su okarakterizirani kao financijski ugovori za razlike (u daljnjem tekstu: CFD), odnosno financijski instrumenti koji služe ostvarivanju zarade na razlici između kupovnog i prodajnog tečaja bazne valute u odnosu na varijabilnu valutu.

18 Iako je na FOREX-u moguće izvršavati transakcije vlastitim sredstvima, J. Petruchová iskoristila je mogućnost trgovanja takozvanim lotovima, pri čemu jedan lot vrijedi 100 000 američkih dolara (USD) (oko 88 000 eura), primjenom takozvanog učinka poluge. Taj joj je mehanizam omogućio trgovanje većom količinom sredstava od one kojom je raspolagala. Na taj način, kada je otvarala poziciju kupnjom bazne valute, ona je kod FIBO-a uzimala zajam koji je vraćala tako što je zatvarala poziciju prodajom navedene valute.

19 Članak 30. okvirnog ugovora predviđao je da će za eventualne sporove između stranaka međunarodno nadležni biti ciparski sudovi.

20 Dana 3. listopada 2014. J. Petruchová sklopila je s FIBO-om CFD na temelju kojeg je dala nalog za kupnju 35 lotova po deviznom tečaju utvrđenom u odnosu na japanski jen (JPY).

21 Zbog obrade velikog broja naloga u FIBO-ovu sustavu trgovanja, to je društvo nalog J. Petruchove izvršilo sa zakašnjenjem od 16 sekundi, tijekom kojih je na FOREX-u došlo do promjene deviznog tečaja USD/JPY. Posljedično FIBO-ova kupnja iznosa američkih dolara koju je naložila J. Petruchová provedena je po drukčijem deviznom tečaju USD/JPY od onoga koji je imenovana prihvatila u vrijeme potvrđivanja svojeg naloga za kupnju.

22 Prema tvrdnjama J. Petruchove, da je njezin nalog za kupnju bazne valute izvršen pravodobno, a ne sa zakašnjenjem, zaradila bi trostruko više.

23 U tim okolnostima J. Petruchová podnijela je 12. listopada 2015. tužbu Krajskom soudu v Ostravě (Okružni sud u Ostravi, Češka Republika) navodeći da se FIBO neopravdano obogatio.

24 Kao što to proizlazi iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku, J. Petruchová pokrenula je postupak pred sudom u mjestu svojeg domicila, smatrajući se „potrošačem" u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012. Jednako tako, ona je smatrala da je sporazum o nadležnosti koji je s potrošačem sklopljen prije nastanka spora bez pravnog učinka, u skladu s člankom 19. točkom 1. i člankom 25. stavkom 4. te uredbe.

25 Rješenjem od 29. rujna 2016. Krajský soud v Ostravě (Okružni sud u Ostravi) odbacio je tužbu J. Petruchove. Taj je sud zaključio da je sporazum o nadležnosti iz članka 30. okvirnog ugovora valjan i da, posljedično, nije međunarodno nadležan za odlučivanje u pred njim pokrenutom postupku. Prema mišljenju navedenog suda, J. Petruchová nije imala svojstvo „potrošača" u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012 jer predmetni CFD nije sklopila kako bi zadovoljila privatne potrebe, jer je imala znanje i stručnost potrebne za sklapanje CFD-a, jer je djelovala radi stjecanja zarade i jer je upozorena na rizike svojstvene CFD-ima i na njihovu neprikladnost za „male ulagatelje" u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39. Podredno, Krajský soud v Ostravě (Okružni sud u Ostravi) ocijenio je da članak 17. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 treba tumačiti na isti način kao članak 6. Uredbe Rim I, kako bi se očuvala jedinstvenost pravila o sukobu zakona i odredbi o međunarodnoj nadležnosti u pitanjima koja se odnose na potrošačke ugovore. Prema mišljenju tog suda, financijski instrumenti isključeni su iz područja primjene potonje odredbe.

26 Rješenjem od 17. siječnja 2017. Vrchní soud v Olomouci (Visoki sud u Olomoucu, Češka Republika) potvrdio je rješenje Krajskog souda v Ostravě (Okružni sud u Ostravi).

27 U tim okolnostima J. Petruchová uložila je protiv prvog rješenja kasacijsku žalbu pred sudom koji je uputio zahtjev, Nejvyšším soudom (Vrhovni sud, Češka Republika).

28 Sud koji je uputio zahtjev ističe da je članak 30. okvirnog ugovora, kojim se priznaje isključiva nadležnost ciparskih sudova, bez pravnog učinka ako J. Petruchovu treba smatrati potrošačem u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012.

29 U tom pogledu navedeni sud podsjeća na to da su, u skladu s člankom 25. stavkom 4. te uredbe, sporazumi o nadležnosti bez pravnog učinka ako su suprotni njezinu članku 19. Taj članak dopušta odstupanje od odredbi odjeljka 4. poglavlja II. navedene uredbe, kojima se uređuje nadležnost za potrošačke ugovore, samo sporazumom sklopljenim nakon nastanka spora, sporazumom koji omogućuje potrošaču pokretanje postupka pred sudom različitim od suda navedenog u odjeljku 4. ili sporazumom sklopljenim između potrošača i druge ugovorne stranke, pri čemu u vrijeme sklapanja ugovora oboje imaju domicil ili uobičajeno boravište u istoj državi članici, kojim se nadležnost prenosi na sudove te države članice.

30 Sud koji je uputio zahtjev smatra da članak 30. okvirnog ugovora ne ispunjava nijedan od tih uvjeta, kao prvo, zato što je sklopljen prije nastanka spora, kao drugo, zato što sporazum o nadležnosti oduzima J. Petruchovoj pravo iz članka 18. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012 da postupak pokrene pred sudovima države članice svojeg domicila i, kao treće, zato što su stranke u postupku u trenutku sklapanja okvirnog ugovora imale domicil odnosno sjedište u različitim državama članicama.

31 Upravo u tom kontekstu sud koji je uputio zahtjev dvoji o tumačenju pojma „potrošač" u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012 i o tome može li se osoba koja se nalazi u situaciji J. Petruchove smatrati potrošačem. S tim u vezi spomenuti je sud mišljenja da su niži češki sudovi pogrešno protumačili taj pojam.

32 Naime, kao prvo, sud koji je uputio zahtjev smatra da „mali ulagatelj” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39 nije nužno „potrošač” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012, s obzirom na to da se navedena dva akta sekundarnog prava razlikuju po dosegu i da „mali ulagatelj” u smislu prvog akta može biti poduzetnik u smislu drugog.

33 Kao drugo, sud koji je uputio zahtjev ističe da, iako valja paziti na očuvanje jedinstvenosti pravila o sukobu zakona i odredbi o međunarodnoj nadležnosti u pitanjima koja se odnose na potrošačke ugovore, članak 17. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 ne treba, prema njegovu mišljenju, tumačiti na isti način kao članak 6. stavak 1. Uredbe Rim I jer te uredbe nemaju isti predmet: prvom se uređuju postupovna pitanja, a druga se bavi problematikom sukoba zakona kako bi se utvrdilo primjenjivo materijalno pravo. Na taj način, odredbe odjeljka 4. poglavlja II. Uredbe br. 1215/2012 primjenjuju se na ugovore koji se odnose na financijske i investicijske instrumente, s obzirom na to da su iz područja primjene tog odjeljka isključeni samo određeni ugovori o prijevozu.

34 U tom pogledu, i iz presude Suda od 28. siječnja 2015., Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37) proizlazi da članak 17. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 ne ograničava zaštitu potrošača u području financijskih i investicijskih instrumenata.

35 Naposljetku, kao treće, sud koji je uputio zahtjev smatra da je za potrebe priznavanja svojstva „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012 nebitno to što su izvršene transakcije u visokim iznosima, što dotična osoba raspolaže posebnim znanjem i stručnošću ili to što je ugovor o kojem je riječ složen, netipski odnosno što za tu osobu predstavlja rizik na koji je bila upozorena.

36 U tim je okolnostima Nejvyšší soud (Vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Treba li članak 17. stavak 1. Uredbe [br. 1215/2012] tumačiti na način da se potrošačem u smislu te odredbe smatra osoba poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku, koja se bavi trgovinom na [FOREX-u] na temelju aktivnog davanja vlastitih naloga, iako posredstvom treće osobe koja se profesionalno bavi takvom trgovinom?”

O prethodnom pitanju

37 Svojim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 17. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 tumačiti na način da se potrošačem u smislu te odredbe može smatrati fizička osoba koja na temelju ugovora poput CFD-a, sklopljenog s brokerskim društvom, izvršava transakcije na FOREX-u posredstvom tog društva i jesu li za potrebe takve ocjene relevantni čimbenici poput vrijednosti transakcija izvršenih na temelju navedenih ugovora, količine rizika od financijskih gubitaka povezanih s njihovim sklapanjem, eventualnih znanja ili stručnosti navedene osobe u području financijskih instrumenata ili njezina aktivnog postupanja u okviru tih transakcija kao i činjenica da financijski instrumenti nisu obuhvaćeni člankom 6. Uredbe Rim I odnosno da je ta osoba „mali ulagatelj” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39.

38 Uvodno valja podsjetiti na to da, s obzirom na to da se Uredbom br. 1215/2012 stavlja izvan snage i zamjenjuje Uredba Vijeća br. 44/2001, tumačenje Suda u vezi s odredbama potonje vrijedi i za Uredbu br. 1215/2012 kada se ta dva instrumenta prava Unije mogu smatrati istovjetnima (presuda od 15. studenoga 2018., Kuhn, C-308/17, EU:C:2018:911, t. 31. i navedena sudska praksa). To je osobito slučaj kada je riječ o člancima 15. do 17. Uredbe br. 44/2001 i člancima 17. do 19. Uredbe br. 1215/2012.

39 U skladu sa sudskom praksom Suda, članak 17. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 primjenjuje se ako su ispunjene tri pretpostavke, i to, kao prvo, da je jedna ugovorna strana potrošač koji djeluje u kontekstu za koji se može smatrati da je izvan njegove profesionalne djelatnosti, kao drugo, da je

ugovor između takvog potrošača i poslovnog subjekta doista sklopljen i, kao treće, da takav ugovor ulazi u jednu od kategorija iz stavka 1. točaka (a) do (c) navedenog članka 17. Te pretpostavke moraju se kumulativno ispuniti pa, ako jedna od njih nije ispunjena, nadležnost se ne može zasnovati prema pravilima o potrošačkim ugovorima (vidjeti u tom smislu presudu od 23. prosinca 2015., Hobohm, C-297/14, EU:C:2015:844, t. 24. i navedenu sudsku praksu).

40 Kao što to proizlazi iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku, pitanje koje je u ovom predmetu postavljeno Sudu tiče se prvog od tih triju uvjeta, a to je da je jedna od ugovornih strana „potrošač”.

41 U tom pogledu Sud je pojasnio da pojam „potrošač” u smislu članaka 17. i 18. Uredbe br. 1215/2012 treba usko tumačiti, uzimajući u obzir položaj te osobe u određenom ugovoru, u vezi s njegovom prirodom i svrhom, a ne subjektivan položaj te iste osobe, pri čemu se jedna te ista osoba može smatrati potrošačem u okviru određenih transakcija, a gospodarskim subjektom u okviru drugih (vidjeti u tom smislu presudu od 25. siječnja 2018., Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 29. i navedenu sudsku praksu).

42 Sud je iz toga zaključio da samo ugovori koji su sklopljeni izvan svake profesionalne djelatnosti ili svrhe i neovisno o njoj, s jedinim ciljem zadovoljavanja privatnih potrošačkih potreba pojedinca, spadaju u poseban sustav predviđen navedenom uredbom u području zaštite potrošača kao navodno slabije stranke (presuda od 25. siječnja 2018., Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 30. i navedena sudska praksa).

43 Ta posebna zaštita nije opravdana u slučaju ugovora kojem je, pa bilo to i u budućnosti, cilj profesionalna djelatnost, s obzirom na to da određena djelatnost ne gubi svoju profesionalnu prirodu samo zato što je riječ o budućoj djelatnosti (presuda od 14. veljače 2019., Milivojević, C-630/17, EU:C:2019:123, t. 89. i navedena sudska praksa).

44 Iz toga slijedi da se posebna pravila o nadležnosti iz članaka 17. do 19. Uredbe br. 1215/2012 načelno primjenjuju samo pod pretpostavkom da svrha ugovora koji su stranke sklopile nije profesionalna uporaba predmetne robe ili usluge (vidjeti u tom smislu presudu od 25. siječnja 2018., Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 31. i navedenu sudsku praksu).

45 Upravo s obzirom na ta razmatranja valja ispitati može li se „potrošačem” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012 smatrati osoba koja na temelju ugovora poput CFD-a, sklopljenog s brokerskim društvom, izvršava transakcije na FOREX-u posredstvom tog društva.

46 U tom pogledu treba istaknuti da nijedan element odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku odnosno spisa kojim Sud raspolaže ne upućuje na to da je sklapanje okvirnog ugovora ili CFD-a bilo dio profesionalne djelatnosti J. Petruchove. Jednako tako, imenovana je na raspravi izjavila, što nije osporavano, da je u trenutku sklapanja tih ugovora bila studentica i da je radila u nepunom radnom vremenu. Prema njezinim navodima, navedene je ugovore sklopila izvan svoje profesionalne djelatnosti.

47 Međutim, kao što to proizlazi iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku, Sud dvoji o pitanju može li se u situaciji poput one opisane u točkama 45. i 46. ove presude fizičkoj osobi uskratiti svojstvo „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012 zbog čimbenika kao što su rizici povezani sa sklapanjem ugovora poput CFD-a, vrijednost transakcija, eventualna znanja ili stručnost te osobe u području financijskih instrumenata ili njezino aktivno postupanje na FOREX-u.

48 U tom pogledu, kao prvo, valja istaknuti da je Sud već ocijenio da područje primjene odredbi odjeljka 4. poglavlja II. Uredbe br. 1215/2012, kojima se uređuje nadležnost za potrošačke ugovore, obuhvaća sve vrste ugovora, osim onog navedenog u članku 17. stavku 3. te uredbe, a to je ugovor o prijevozu, uz iznimku onoga u kojem je u cijenu uračunata kombinacija prijevoza i smještaja (vidjeti u tom smislu presudu od 2. svibnja 2019., Pillar Securitisation, C-694/17, EU:C:2019:345, t. 42.).

49 Iz toga slijedi da su financijski instrumenti poput CFD-a obuhvaćeni područjem primjene članaka 17. do 19. Uredbe br. 1215/2012.

50 Kao drugo, Sud je također pojasnio da se područje primjene odredbi spomenutog odjeljka 4. poglavlja II. Uredbe br. 1215/2012 ne ograničava na specifične iznose (vidjeti u tom smislu presudu od 2. svibnja 2019., Pillar Securitisation, C-694/17, EU:C:2019:345, t. 42.).

51 Naime, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 51. svojeg mišljenja, kada bi se članci 17. do 19. Uredbe br. 1215/2012 tumačili na način da se ne primjenjuju na znatna financijska ulaganja, ulagatelj ne bi mogao znati – s obzirom na to da navedena uredba ne utvrđuje prag iznad kojeg se određeni iznos transakcije smatra znatnim – hoće li uživati zaštitu koju nude te odredbe, što bi bilo protivno volji Unijina zakonodavca, izraženoj u uvodnoj izjavi 15. spomenute uredbe, u skladu s kojom bi pravila o nadležnosti trebala biti što predvidljivija.

52 Cilj je Uredbe br. 1215/2012 pravna sigurnost, koja se sastoji od pojačane pravne zaštite osoba sa sjedištem u Europskoj uniji, tako da se istodobno omogući tužitelju da lako utvrdi sud pred kojim može pokrenuti postupak i tuženiku da razumno predvidi pred kojim sudom može biti tužen (presuda od 4. listopada 2018., Feniks, C-337/17, EU:C:2018:805, t. 34. i navedena sudska praksa).

53 Nastavno na ono što je navedeno, a osobito na točku 51. ove presude, činjenica koja je istaknuta u odluci kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku – da sklapanje CFD-a ulagatelja može izložiti znatnim rizicima od financijskih gubitaka – nije kao takva relevantna za njegovu kvalifikaciju kao „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. te uredbe.

54 Kada je, kao treće, riječ o pitanju mogu li znanja i stručnost u području u kojem sklapa ugovor, poput onih kojima raspolaže J. Petruchová u pogledu CFD-a sklopljenih u glavnom predmetu, osobi uskratiti svojstvo „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012, treba istaknuti da je za potrebe priznavanja tog svojstva dovoljno da je ona sklopila ugovor u svrhu koja je izvan njezine profesionalne djelatnosti. Spomenuta odredba ne nameće dodatne uvjete u tom smislu.

55 Naime, budući da se pojam „potrošač” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012 definira kao suprotnost pojmu „gospodarski subjekt”, on je objektivne prirode i ne ovisi o stvarnom znanju i informiranosti dotične osobe (vidjeti u tom smislu presude od 3. rujna 2015., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, t. 21. i od 25. siječnja 2018., Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 39.).

56 U tom pogledu, zaključak prema kojem priznavanje svojstva potrošača drugoj ugovornoj stranci može ovisiti o njezinim znanjima i informiranosti u određenom području, a ne o tome je li svrha ugovora koji je sklopila zadovoljenje njezinih osobnih potreba, značio bi upućivanje na subjektivni položaj te druge ugovorne stranke. Međutim, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točki 41. ove presude, svojstvo „potrošača” treba provjeravati isključivo s obzirom na položaj osobe u određenom ugovoru, vodeći računa o njegovoj prirodi i svrsi.

57 Kao četvrto, valja pojasniti da aktivno postupanje na FOREX-u osobe koja daje naloge posredstvom brokerskog društva i koja na taj način preuzima odgovornost za povrat tih ulaganja ne utječe kao takvo na kvalifikaciju navedene osobe kao „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012.

58 Naime, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 53. svojeg mišljenja, članak 17. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 ne zahtijeva da potrošač djeluje na određeni način u okviru ugovora sklopljenog u svrhu koja je izvan njegove profesionalne djelatnosti.

59 Prema tome, iako je na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi je li J. Petruchová u okviru svojih ugovornih odnosa s FIBO-om doista djelovala izvan svake profesionalne djelatnosti i neovisno o njoj i da iz toga izvede zaključke o tome ima li ona svojstvo „potrošača”, valja pojasniti da su za potrebe te ocjene načelno nebitni, kao takvi, čimbenici poput vrijednosti transakcija izvršenih na temelju ugovora kao što je CFD, količine rizika od financijskih gubitaka povezanih s njihovim sklapanjem, eventualnih znanja ili stručnosti J. Petruchove u području financijskih instrumenata ili njezina aktivnog postupanja u okviru tih transakcija.

60 Imajući u vidu navedeno, za potrebe kvalifikacije osobe kao „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012 valja još ispitati, s jedne strane, je li relevantno to što su financijski instrumenti isključeni iz područja primjene članka 6. Uredbe Rim I i, s druge strane, je li mjerodavna činjenica da spomenuta osoba ima svojstvo „malog ulagatelja” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39.

61 Naime, kako bi se osigurala usklađenost s ciljevima koje je zakonodavac Unije želio postići u području potrošačkih ugovora, kao i dosljednost prava Unije, pojam „potrošač” iz drugih propisa prava Unije može se pokazati relevantnim (vidjeti u tom smislu presudu od 25. siječnja 2018., Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 28.).

62 U tom smislu valja napomenuti, kao prvo, da – unatoč tomu što se pojam „potrošač” u članku 6. stavku 1. Uredbe Rim I definira na gotovo istovjetan način kao u članku 17. stavku 1. Uredbe br. 1215/2012 jer se u prvonavedenoj odredbi propisuje da se ona primjenjuje na „ugovor koji sklopi fizička osoba u svrhu za koju se smatra da je izvan njezine struke ili profesije” – članak 6. stavak 4. točka (d) Uredbe Rim I, u vezi s njezinim uvodnim izjavama 28. i 30., isključuje iz pravila primjenjivih na potrošačke ugovore, utvrđenih u članku 6. stavcima 1. i 2. te uredbe, „prava i obveze koji predstavljaju financijski instrument”. Kao što to proizlazi iz uvodne izjave 30. spomenute uredbe, financijskim instrumentima za potrebe Uredbe Rim I smatraju se oni navedeni u članku 4. Direktive 2004/39/EZ, među kojima je i CFD, kao što je to propisano u točki 9. odjeljka C Priloga I. toj direktivi.

63 Iako je točno da iz uvodne izjave 7. Uredbe Rim I proizlazi da bi materijalno područje primjene i odredbe te uredbe trebali biti usklađeni s Uredbom br. 44/2001, koja je zamijenjena Uredbom br. 1215/2012, iz toga ipak ne slijedi da bi odredbe potonje uredbe trebalo tumačiti u svjetlu odredbi Uredbe Rim I. Ni u jednom slučaju usklađenost koju je nastojao postići Unijin zakonodavac ne može dovesti do toga da se odredbe Uredbe br. 1215/2012 tumače suprotno njezinu sustavu i ciljevima (vidjeti u tom smislu presudu od 16. siječnja 2014., Kainz, C-45/13, EU:C:2014:7, t. 20.).

64 Treba napomenuti da se Uredbom Rim I i Uredbom br. 1215/2012 nastoje ostvariti različiti ciljevi. Dok se Uredba Rim I, u skladu sa svojim člankom 1. stavkom 1. prvim podstavkom, primjenjuje u situacijama kada postoji sukob zakona, na ugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima, kako bi se utvrdilo primjenjivo materijalno pravo, Uredbom br. 1215/2012 nastoje se utvrditi pravila koja omogućuju određivanje nadležnog suda za odlučivanje u sporu u građanskim i trgovačkim stvarima, osobito u vezi s ugovorom zaključenim između poduzetnika i osobe koja djeluje u svrhe izvan svoje profesionalne djelatnosti, tako da u tom slučaju štite potonju (vidjeti u tom smislu presudu od 2. svibnja 2019., Pillar Securitisation, C-694/17, EU:C:2019:345, t. 42.).

65 U tom pogledu, budući da – kao što je to utvrđeno u točkama 48. i 49. ove presude – financijski instrumenti poput CFD-a ulaze u područje primjene članaka 17. do 19. Uredbe br. 1215/2012, odbijanje da se potrošaču pruži postupovna zaštita samo zato što mu nije pružena u području sukoba zakona bilo bi protivno ciljevima te uredbe.

66 Iz toga proizlazi da isključenje financijskih instrumenata iz područja primjene članka 6. Uredbe Rim I ne utječe na kvalifikaciju osobe kao „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012.

67 Kada je, kao drugo, riječ o pitanju je li za potrebe te kvalifikacije relevantna činjenica da je ta osoba „mali ulagatelj” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39, valja podsjetiti na to da navedena odredba definira „malog ulagatelja” kao „klijenta koji nije profesionalni ulagatelj”. Na temelju točke 11. tog članka 4. stavka 1., profesionalni ulagatelj je „klijent koji je ispunio kriterije utvrđene u Prilogu II.” navedenoj direktivi.

68 U skladu s odjeljkom I. Priloga II. Direktivi 2004/39, za potrebe te direktive profesionalnim ulagateljima smatraju se – za sve investicijske usluge i aktivnosti te financijske instrumente – kao prvo, subjekti koji imaju odobrenje za rad ili su subjekt nadzora pri poslovanju na financijskim tržištima, poput kreditnih institucija ili investicijskih društava, kao drugo, velika društva koja ispunjavaju dva od tri uvjeta, to jest ukupnu aktivu od 20 milijuna eura, neto prihod od 40 milijuna eura i kapital od dva milijuna eura, kao treće, javni subjekti odnosno javna tijela poput nacionalnih vlada, središnjih banaka ili Svjetske banke i, kao četvrto, drugi institucionalni ulagatelji. Subjekti obuhvaćeni jednom od tih četiriju kategorija mogu, međutim, zahtijevati tretman kakav imaju neprofesionalni ulagatelji.

69 U skladu s odjeljkom II. Priloga II. Direktivi 2004/39, klijenti koji nisu navedeni u odjeljku I. tog priloga mogu se na vlastiti zahtjev tretirati kao profesionalni ulagatelji. Da bi to bilo moguće, klijent – za kojeg se ne može pretpostavljati da ima znanje i iskustvo usporedivo s onim profesionalnih ulagatelja – mora biti podvrgnut odgovarajućoj prethodnoj procjeni. Priznavanje svojstva profesionalnog ulagatelja pretpostavlja prethodnu provjeru ispunjava li taj klijent najmanje dva od triju kriterija, kao prvo, da je u prosjeku kvartalno izvršio deset značajnih transakcija tijekom četiriju prethodnih kvartala, kao drugo, da veličina njegova portfelja financijskih instrumenata prelazi 500 000 eura i, kao treće, da radi ili da je radio u financijskom sektoru najmanje godinu dana.

70 Imajući u vidu navedeno, treba istaknuti da je „klijent” u smislu članka 4. stavka 1. točke 10. Direktive 2004/39 – neovisno o tome je li riječ o „profesionalnom ulagatelju” ili o „malom ulagatelju” – „svaka fizička ili pravna osoba kojoj investicijsko društvo pruža investicijske i/ili pomoćne usluge”.

71 Prema tome, za razliku od „potrošača”, koji je, kao što to proizlazi iz članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012, fizička osoba, „mali ulagatelj” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39 može biti i pravna osoba.

72 Konkretno, kao što je to u biti istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 85. svojeg mišljenja, mali ulagatelji mogu biti pravni subjekti koji nisu ispunili dva od triju kriterija koji omogućuju njihovo izjednačavanje s profesionalnim ulagateljima i tretiranje na isti način u skladu s odredbama odjeljka II. Priloga II. Direktivi 2004/39 ili pravni subjekti koji su, iako se smatraju profesionalnim ulagateljima, zatražili tretman kakav imaju neprofesionalni ulagatelji u skladu s odjeljkom I. Priloga II. Direktivi 2004/39.

73 Iz navedenog također proizlazi da priznavanje svojstva „malog ulagatelja” u smislu članka 4. stavka 1. točaka 10. i 12. Direktive 2004/39 nije uvjetovano izostankom poslovne djelatnosti dotične osobe, za razliku od priznavanja svojstva „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012.

74 K tome, svojstva „potrošača” i „malog ulagatelja”, predviđena u tim odredbama, namijenjena su ostvarenju različitih ciljeva.

75 Naime, kako to proizlazi iz točke 64. ove presude, prvo od tih svojstava osigurava zaštitu prilikom određivanja nadležnog suda za odlučivanje u sporu u građanskim i trgovačkim stvarima, dok se drugim nastoji, kao što to proizlazi iz odredbi odjeljka I. Priloga II. Direktivi 2004/39, zaštititi ulagatelj, osobito kad je riječ o opsegu informacija koje mu je investicijsko društvo dužno pružiti.

76 Slijedom navedenog, iako se ne može isključiti mogućnost da se „mali ulagatelj” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39 kvalificira kao „potrošač” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe 1215/2012, ako je riječ o fizičkoj osobi koja djeluje izvan svake poslovne djelatnosti, ta se dva pojma u cijelosti ne podudaraju, s obzirom na razlike u njihovu dosegu te u ciljevima koji se nastoje postići odredbama u kojima su definirani.

77 Iz toga slijedi da svojstvo „malog ulagatelja” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39 priznato određenoj osobi načelno ne utječe kao takvo na njezinu kvalifikaciju kao „potrošača” u smislu članka 17. stavka 1. Uredbe br. 1215/2012.

78 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na postavljeno pitanje valja odgovoriti tako da članak 17. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 treba tumačiti na način da se fizička osoba koja na temelju ugovora poput CFD-a, sklopljenog s brokerskim društvom, izvršava transakcije na FOREX-u posredstvom tog društva mora smatrati „potrošačem” u smislu te odredbe, ako sklapanje tog ugovora nije obuhvaćeno njezinom profesionalnom djelatnošću, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri. Za potrebe te ocjene, s jedne strane, načelno su nebitni, kao takvi, čimbenici poput vrijednosti transakcija izvršenih na temelju ugovora kao što je CFD, količine rizika od financijskih gubitaka povezanih s njihovim sklapanjem, eventualnih znanja ili stručnosti navedene osobe u području financijskih instrumenata ili njezina aktivnog postupanja u okviru tih transakcija, dok, s druge strane, činjenica da financijski instrumenti nisu obuhvaćeni člankom 6. Uredbe Rim I odnosno da je ta osoba „mali ulagatelj” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39 ne utječe kao takva na spomenutu ocjenu.

Troškovi

79 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (prvo vijeće) odlučuje:

Članak 17. stavak 1. Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima treba tumačiti na način da se fizička osoba koja na temelju ugovora poput financijskog ugovora za razlike sklopljenog s brokerskim društvom izvršava transakcije na međunarodnom deviznom tržištu FOREX *(Foreign Exchange)* posredstvom tog društva mora smatrati „potrošačem” u smislu te odredbe, ako sklapanje tog ugovora nije obuhvaćeno njezinom profesionalnom djelatnošću, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri. Za potrebe te ocjene, s jedne strane, načelno su nebitni, kao takvi, čimbenici poput vrijednosti transakcija izvršenih na temelju ugovora poput financijskih ugovora za razlike, količine rizika od financijskih gubitaka povezanih s njihovim sklapanjem, eventualnih znanja ili stručnosti navedene osobe u području financijskih instrumenata ili njezina aktivnog postupanja u okviru tih transakcija, dok, s druge strane, činjenica da financijski instrumenti nisu obuhvaćeni člankom 6. Uredbe (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) odnosno da je ta osoba „mali ulagatelj” u smislu članka 4. stavka 1. točke 12. Direktive 2004/39/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o tržištima financijskih instrumenata te o izmjeni direktiva Vijeća 85/611/EEZ i 93/6/EEZ i Direktive 2000/12/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 93/22/EEZ ne utječe kao takva na spomenutu ocjenu.

Potpisi